



Journal of Analytic Divinity
International Refereed Journal
Cilt/Vol: 3, Sayı/Issue: 2, 2019, ss/pp.235-245.
Geliş tarihi: Kasım 2019
Kabul tarihi:Aralık 2019

ISSN:2602-3792

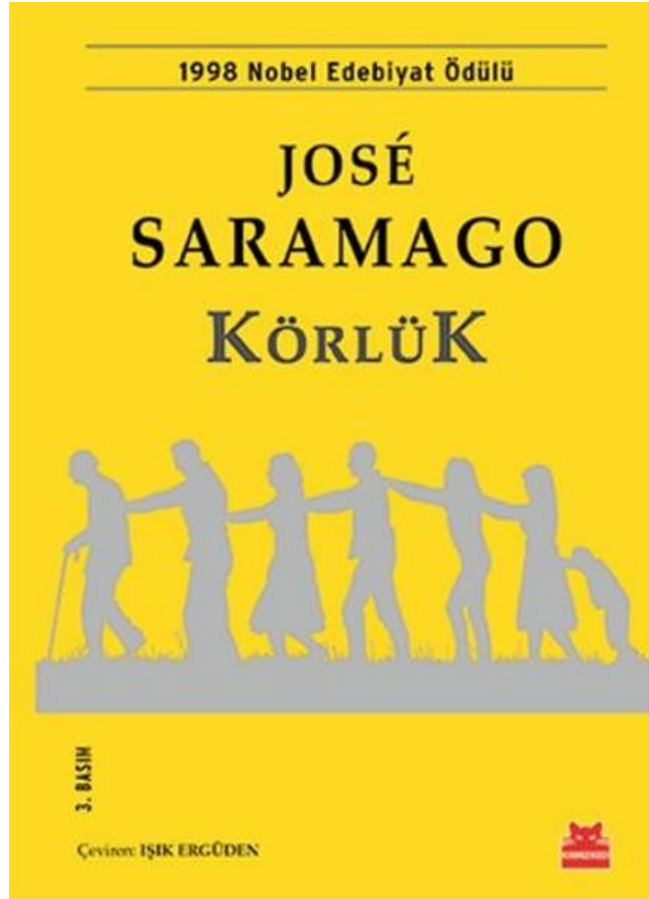
ANKARA-TURKEY.
This article was checked by iThenticate.




Analytic Divinity Center
www.andcenter.org

**KÖRLÜK (BLINDNESS), José SARAMAGO, ÇEVİREN: IŞIK
ERGÜDEN, İSTANBUL: KIRMIZI KEDİ YAYINEVİ, 12.BASKI, 2019,
331 SAYFA.**

Hümeyra Ahsen DOĞAN*



* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-posta:
humeyraahsenn@gmail.com

 orcid: : 0000-0003-3813-8470

16 Kasım 1922’ de Portekiz’de doğmuş olan José Saramago, editörlük, gazetecilik gibi pek çok türde yazarlık deneyimlerine sahiptir. Kitapları sadece Portekiz’de okunmakla kalmamış aynı zamanda pek çok farklı dile çevrilmiştir. Din konusunda ateist bir düşünceye sahip yazarın bu tutumu eserlerine yansımış ve onu Portekiz hükümeti ile karşı karşıya getirmiştir. 1969’da Portekiz Komünist Partisi’nin üyesi olmuştur. Eserlerinde ülkesinin tarihini ve mitolojik imgelemi kullanmaktadır. Körlük romanıyla sahip olduğu 1998 Nobel Edebiyat Ödülü dâhil olmak üzere pek çok ödül almıştır. 18 Haziran 2010’da yaşamını yitirmiştir. Yazar, Lizbon’ da gazetecilik yaptığı dönemde siyasal nedenlerden dolayı işten kovulmuştur. Daha sonra verdiği bir röportajda, “Kovulmak hayatımın en iyi şansıydı, hayatımın bir yazar olarak doğuşuydu.” demiştir ve 1979’dan itibaren kendisini yazarlığa adanmıştır. (Hopkinson, 2010) Vefatına kadar vermiş olduğu eserler; Günah Ülkesi, Çatıdaki Pencere, Ressamın El Kitabı, Ölümlü Nesnelere, Umut Tarlaları, Baltasar ile Bilmunda, Ricardo Reis’in Öldüğü Yıl, Yitik Adanın Öyküsü, Lizbon Kuşatması’nın Tarihi, İsa’ya Göre İncil, Körlük, Bütün İsimler, Bilinmeyen Adanın Öyküsü, Mağara, Kopyalanmış Adam, Görmek, Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş, Küçük Anılar, Filin Yolculuğu, Kabil ve Defterlerdir. Bu eserlerin alt temalarında tanrı, din, kötülük kavramları hakkında görüşlerini ortaya koyduğu görülmektedir.(Çiftçi, 2016: 40-43) Kendi coğrafyasını kritik etmekle kalmayıp farklı coğrafyalar hakkında da tavrını belli etmiştir. Filistin meselesi karşısında İsrail’e karşı ciddi uyarılarda bulunmuş olması bunun açık örneğidir. (Petras, 2010: 163-166)

Körlük eseri 1995’de kaleme aldığı distopya türünde bir eserdir. Distopya türünde bir eser olması kurgunun altındaki temayı belirlemek açısından etkili olmuştur. Distopik romanlar, hızlı değişim gösteren ve sağlıklı olmadığı düşünülen bir düzenden bu düzenin birey ve toplum nezdinde ortaya çıkan kötümser yansımalarından beslenir. Ayrıca insan doğasında var olduğu düşünülen kötülüğün yazarın nezdinde, devlet veya din bazında bir otoritenin elinde toplumları nasıl kaosa sürükleyebileceği vurgusu hâkimdir.(Çelik, 2015: 57-59)

Roman belirsiz bir yerde ve isimsiz kişiler çerçevesinde şekillenmektedir. Oldukça basit şekilde kurgulanmış izlenimi verse de alt metinleri itibariyle güçlü bir roman olduğu söylenebilir. “Kayaların yapısını incelemek üzere başka bir gezegene araç gönderecek olan bu şizofren insanlık, milyonlarca insanın açlıktan ölmesine kayıtsız kalabiliyor. Mars’a gitmek komşuya gitmekten daha kolay görünüyor.”(NP, 1998) Yazarın 1998 Nobel Edebiyat Ödülü aldığı



törendeki konuşması, bu çerçevede anlamlıdır. Körlük; toplumsal, ahlaki ve dini kontrol mekanizmalarının etki düzeyine bağlı olarak insan elbisesi altındaki ilkel güdünün yıkıcılığını sorgulamaktadır. Bununla beraber insanda içkin bir halde yer aldığı düşünülen kötülük yapma eğilimine karşı duyarsızlaşmayı, hastalıklı toplumu (kurgusal anlamda) ve vicdan mekanizmasının bu duyarsızlıklar karşısındaki çaresizliğini resmetmektedir.

Fiziksel körlüğün aksine okurun gerçeklik algılarıyla oynayan yazar, eserinde beyaz körlük kavramını işlemektedir. Bu beyaz salgın beraberinde tüm şehre yayılmakta ve devletin buna yönelik çözümü bu insanları bir şekliyle kaosa sürüklemektedir. Toplumun üst makamlarındaki liyakatli insanlar da bir çeşit körlüğe tutulduklarından ya da salgına yakalanma korkusundan, beyaz körlük salgınına bulaşmış insanları adeta ölüme terk etmektedir. Beraberinde bu durumu korku, panik ve zihni bir çöküş izlemektedir. Saramago bireysel temalar etrafında, açlığın karşısına yolsuzluğu ve cinsel istismarı, sadakatin karşısına körlüğü, sömürülmenin karşısına öldürmeyi, utanmanın karşısına yüzüzlüğü, gücün karşısına körlükten kaynaklanan zayıflığı yerleştirmiştir. Bunlar arasındaki çatışma, bir grup beyaz körlüğe yakalanan insan üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Saramago'ya göre insanların ya da toplumun körleşmesine üç şey sebep olmaktadır. Bunlar devlet, birey ve dindir. Ancak bunları birbirinden ayırmak mümkün gözükmemektedir. Çünkü her üç olgu da birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen olgulardır.

Saramago'nun eleştirisine konu olan devlet, önce suni krizler yaratmakta, sonra o krizi çözmek için insanları manipüle etmekte ve en sonunda krizle uğraştığına inandırdığı halka istediklerini yaptırmaktadır. Hatta buna karşı çıkanları krizi artırmakla suçlayıp sindirebilmektedir. Bunun sonucunda ise yazarın kaos dediği zemin oluşmaktadır. Kaos ise körlüğün bir sonucudur. Yani bütün bu olanları göremeyen, görmek istemeyen ya da bu olanlar neticesinde açlık, korku ve cinsellik gibi etkenler sebebiyle düşünemeyen bir insan grubunu temsil etmektedir.

Devletin, körlüğe kapılan insanlar için kullandığı "beyaz felaket" tabiri, ortaya çıkardığı etkiler bakımından toplum üzerinde algı yönetimi ile insanların ne şekilde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Körlük durumu fiziki olmayan ancak salgın bir hastalık şeklinde toplumsal yapı üzerinde krize sebep olan bir durum olarak görülmektedir. Sebebi tıbbi olarak tespit edilememekle beraber yine de bu durum karşısında devlet yetkilileri ve sağlık çalışanları seferber edilmektedir. Önü alınamayan bu salgına karşı devlet insanları karantina altına almaktadır. Devlet, bu insanları akıl hastanesine toplayarak kendince önlem aldığını sanmaktadır. Ancak bu karantina kararı sonucunda değer yargılarının öneminin yitirilip insanların içindeki ilkel güdü açığa çıkmakta, insanlar korku, açlık ve cinsel istismar gibi etkilerle özellikle sınanmaktadırlar.

Bu sebeple Saramago için toplumsal krizin mimarı devlet olarak görülmektedir.

Yazara göre devlet, olağandışı durumlarda düzeni sağlamak için insanları korku üzerinden manipüle eden ve bu korku kültürüyle insanları ötekileştiren bir sistem olarak görülmektedir. Beyaz körlüğe yakalanan insanlara tecrit kararının çıkarılması bu insanların toplumdan uzaklaştırılarak düzenin yeniden sağlanacağı düşüncesiyle ilişkilidir. Çavuşun, “Böcek ölürse zehir de kalmaz.” ifadesi, krize karşı devletin tutumunu ortaya koymaktadır. (Saramago, 2017: 91)“...korku insanın gözünü kör eder, dedi koyu renkli gözlüklü genç kız, korku yüzünden körlüğümüz sürecektir...”(Saramago, 2017: 136) Korku duygusunun ortaya çıkardığı dürtü kaçmaktır. Bu açıdan korku, psikolojik anlamda insanı koruyan ama geliştirmeyen bir olgudur. Korku duyan kişi, sadece korkunun yarattığı sıkıntıyı ortadan kaldırmak için bedensel ve zihinsel güçlerini ortaya koymaktadır.(Tokur, 2017: 61) Bu da korku sahibi kişiyi sadece korktuğu şeye yönlendirdiğinden çevresinde olup bitenler hakkında onu duyarsızlaştırmaktadır.

Bunun yanı sıra devlet teması altında yazarın işlediği diğer bir konu, karantina sonrası insanların açlık ve cinsellik ihtiyaçlarının manipüle edilip kışkırtılmasıdır. Bu ihtiyaçlar, ahlaki değerleri görmezden gelerek her türlü ahlaksızlığı meşru hale getirebilmektedir. Meşru olmaktan kasıt insanların bu olumsuzluklara dönüp bakacak ve onlarla mücadele edecek gücü kendilerinde bulamamasıdır. Körlük paradigmasından bakıldığında bu durum vicdani körleşme olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda devletin bir müddet sonra bu insanlara karşı umursamaz tavrı, vicdani körleşmenin devlete bakan yönünü açığa çıkarmaktadır.

Vicdan kavramı, temel anlamda bireyin iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt etmesini sağlayan iç mahkemesi olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda vicdan diyalektik manada toplumdaki kuralların kişiyi şekillendirdiği görgü ve bilgi şeklinde tanımlanmaktadır. Ahlaki vicdan, vicdanın bir çeşidi olup kişinin kendi kendini muhakeme etme gücüdür.(Kahveci, 2012: 205-213) Saramago’ da ahlaki vicdan, pek çok alt temada olduğu gibi göz teması üzerinden işlenmektedir. Eserde ahlaki vicdan deyimi ilk kör olan adam ve hırsız üzerinden anlatılmaktadır. İnsan her ne kadar işlediği suça yönelik vicdani rahatsızlığına karşı diliyle kendini savunma noktasına gitse de gözler insanın içindeki vicdani duruşmayı ele vermektedir. Aslında bu noktada içsel ahlaki yaptırım, vicdan azabı ve vicdani rahatsızlıkla kendini belli etmektedir. Saramago ayrıca ahlaki vicdanın her zaman var olduğunu ancak insanın zamanla genetik değişimler ve toplumsal etkilerle onu giderek kendi rengine göre



boyadığını ifade etmektedir. (Saramago, 2017: 25) Kişi, sahip olduğu vicdanı işlediği suçların rengine boyadıkça bir süre sonra artık vicdan, kötülüğe karşı duyarsız hale gelmekte ve vicdani körleşme bu noktada kendini belli etmektedir.

Devlet bir süre sonra bu insanlara artık kayıtsız kalmaktadır. Bu kayıtsızlık beraberinde devlet nezdinde ortaya çıkan vicdani körleşmeye de işaret etmektedir. Gıda, temizlik, sağlık gibi bir takım ihtiyaçlar yetersiz düzeyde temin edilmektedir. Yazar, yaşlı adamın ağzıyla dile getirdiği pasajlarda devletin ilk etapta körlük salgınına karantina ile kontrol altına alabileceğini ima etmekteyse de ne var ki salgın, bir çığ büyüyerek tüm şehri etkisi altına almıştır. Gerek basında gerek halka açık yahut kapalı yapılan tıbbi toplantılarda bu durumun önünün alınmaya çalışıldığı, hükümetin geri adım atmaktan başka çaresi kalmadığı söylenmekteyse de yazar, bu durumun devlet tarafından kasten oluşturulduğunu ve devletin bilerek körleşmeye sebep olduğunu işaret etmektedir. Pek çok hayır kurumunun körlerle ilgileyecek gönüllüler sağladığı ama zamanla onların da kör olduğu ve tarihin onların bu cömertliğini unutmayacağı ironi bir biçimde dile getirilmektedir.

Akıl hastanesinin zamanla adeta bir açık hava hapishanesine çevrilmiş olduğu görülmektedir. Bu insanlar dış dünyadan gelen yardımların kesilmesiyle kendilerine mikro âlem kurmuşlardır. Yazar “dünyada ne varsa tamamı burada” diyerek bu âleme işaret etmektedir. (Saramago, 2017: 105) Karantina altına alınmış olan bu yerde gıda, temizlik, barınma durumlarına ihtiyaç ve kör nüfusu her geçen gün artış göstermektedir. İnsanlar gerçek anlamda yaşamamakta sadece hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Doktorun karısı, tam anlamıyla insan gibi yaşamadıklarını ama en azından tam anlamıyla hayvan gibi yaşamamak için mücadele etmeleri gerektiğini duyarlı bir biçimde vurgulamaktadır. (Saramago, 2017: 123) Victor E. Frankl, toplama kampındaki bir insanın, özsaygısını korumak için mücadele etmediği takdirde, iradesini ve kişisel değerleri olan bir varlık olma duygusunu yitirdiğini gözlemlemektedir. Bununla beraber kişinin varoluşunun, hayvani düzeye indirildiğine dair tespiti bu çerçevede anlamlıdır. (Frankl, 2016: 65) İşte tüm bu engellenme ve çaresizlikler karşısında sosyal çeteleşme, yolsuzluk, açgözlülük, ilgisizlik, saldırganlık ve bencillik gibi ahlaki zaafırlar açığa çıkmaktadır. Aynı zamanda doktorun karısının kurgu boyunca tek gören kişi olması fedakârlık, duyarlılık ve sorumluluk gibi erdemlerin önemine vurgu yapmak içindir.

Açlığın şiddetiyle zamanla körler arasında çeteleşme başlamıştır. Bir arada yaşayabilmek için yapılması gereken kural, yardımlaşmayı sağlayacak bir örgütlenmedir. (Saramago, 2017: 114) Bu çeteleşme, okuyucunun zihninde “Sineklerin Tanrısı” adlı romanın tekrardan canlanmasını sağlamaktadır. Bilindiği gibi Sineklerin Tanrısı’nda adada

mahsur kalmış bir grup çocuğun hikâyesine yer verilmektedir. Özellikle bunların çocuk olması, çeteleşmenin ve yıkıcılığın masum fertler üzerinden de olsa insan grupları üzerinde nasıl olumsuz sonuçlar doğurabileceğinin kanıtı gibidir. Her ne kadar roman insandaki yıkıcılığın biyolojik ve sosyal yönüne vurgu yapsa da bu durum bazen otorite tarafından ya da yönetme hırsından bizzat kışkırtılmaktadır. W. Golding' e göre insan, iktidarın ve onun cismani temsilcisi olan yasaların onu denetlemediğine dair bir fikir edinirse, eskilerin deyişiyle aslına dönmekte ve özünde yer alan yıkıcı yanı ortaya çıkmaktadır.(Golding, 2019: 259)

Hükümet, kriz kabul ettiği duruma yönelik stratejisini bir hafta içinde birden fazla değiştirmiştir. Aslında bu durum genel ruh halini daha da kötüleştirmiştir. Dışarıdan bakıldığında devlet tarafından düzenin kolay sağlanamayacağı anlaşılınca insanlar kendi içinde yeni bir düzen kurmaya çalışmışlardır. 3. Koğuş, gelen yiyecekleri para ile insanlara satmaya karar vermiştir. Bu durumu bazıları protesto etse de büyük bir kısmı açlıkla mücadelenin bu insanlarla mücadele etmekten daha zor hale geldiğini fark ettiği için ellerinde olan ne varsa vermişlerdir. (Saramago, 2017: 150) Dolayısıyla Saramago' ya göre devlet, ya çeteleşmeyi bizzat kendisi yaratmakta ya da halkı sömüren grupların ortaya çıkmasına göz yummaktadır.

Akıl hastanesinde kuralsızlığın yaygınlaşması gruplaşma, ilgisizlik, saldırganlık gibi istenmeyen bir takım durumları beraberinde getirmiştir. Kuralsızlık veya kural tanımama adaleti zaafa uğrattığından birtakım insanların yolsuzluğa başvurmaları kaçınılmazdır. Hayvanlarla ortak olan ilkel güdülerin insanı insan yapan sevgi, merhamet, adalet, yardımseverlik gibi temel değerlerin önüne geçmesi kötülüğü göremeyecek ve onu meşru kılacak bir vicdanı yani körlüğü beraberinde getirmektedir. Bu noktada vicdani körleşme, kötülüğün bir sınırı olmadığına yönelik tutumlar üzerinden işlenmektedir. Artık ellerinde verecekleri hiçbir şeyi kalmayınca çete üyeleri tarafından koğuşlarda öfke yaratacak bir istekte bulunulmuştur. Kadınlara yönelik cinsel istismar karşılığında yemek verilmesi kararı kadınlar ve erkekler arasında tartışmaya sebep olmuştur. Yazar bu pasajlarda fuhşun açlık karşısında bütün iştihayla konumlandığını ve bu noktada kadınların çaresizliğini betimlemektedir. Aynı zamanda eser, kadının nasıl metalaştırıldığını fiziksel açlık ve cinsel açlıkla ilişkilendirerek vurgulamak istemiştir. Adeta cinsel açlık kendisine alan bulabilmek için fiziksel açlığı kollamaktadır.(Saramago, 2017: 174) Çete, ikinci sefer kadınlardan aynı işi talep ettiğinde doktorun karısı, çete reisinin gırtlakını makasla keserek öldürmüştür. Derken gruplar arasında çıkan isyan doktorun karısının



akıl hastanesinde yangın çıkarmasıyla son bulmuştur. Yangının ertesinde ne bir hükümet ne de ordu kalmıştır. Artık özgürdürler ancak yazar görmeyen insanlar için özgürlüğün hiçbir anlamı olmadığını hissettirmektedir. Çünkü dışarı çıktıklarında karşılaştıkları durumlar içeride olanlardan pek de farklı görünmemektedir.(Saramago, 2017: 220)

Çetenin uygulamaları bireysel alt temalardan bencilliği ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki gelen yiyecekleri satmak şöyle dursun, giderek daha az yiyecek vermeye ve geri kalanını kendi koğuşlarında bozulmak üzere biriktirmeye başladıkları görülmektedir. “Gerçekten hepimizin üzerinde ikinci bir ten gibi taşıdığımız ve bencillik denen şeyden yoksun bir kişi henüz anasından doğmamıştı. Bu ikinci ten ufak bir vesile ile kanayan birinciden daha kalındır”(Saramago, 2017: 176) Saramago bu küçük dünya üzerinden bencilliğin insandaki tahrip edici boyutuna işaret etmektedir. Tarih boyunca kişileri ya da toplumları hukuksuz ve ahlaki olmayan bir biçimde “sahip olmaya” götüren, insanı kendisine yabancılaştırıp toplumsal birlikteliğin zarar görmesine hatta yıkılmasına sebep olan bencillik elbisesidir.(Tokur, 2014: 257-279)

Doktorun karısına neden körlük bulaşmadığı konusu okuyucunun kafasında ucu açık bırakılmıştır. Gerek akıl hastanesinde gerek dışarıda yaşanan felaketlere karşı büyük bir fedakârlık ve duyarlılıkla hareket eden bu kadın görmeyen insanların adeta gören gözü olmuştur. Doktorun karısı vasıtasıyla pek çok ahlaki değer ele alınmaktadır. İnsanları kitap boyunca inceleyen bu kadın, çoğu kez görebildiğine pişman olduğu sahnelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada bireysel alt temalardan sorumluluk ve duyarlılığa yönelik farkındalık, doktorun karısı üzerinden okuyucuya sunulmaktadır. Herkes gözlerini yitirmişken görmenin verdiği sorumluluğun farkında olarak duyarlı bir şekilde son ana kadar bu insanlara yardım etmiştir. Dışarıdaki ve beraberindeki insanları elinden geldiği kadar örgütlemeyi başarabilmiştir.(Saramago, 2017: 253-258) Tek görebilen kişi olan doktorun karısı herkes gibi kör olmayı defalarca kez arzulamıştır. Acı çeken insanı hatıra getirmemek için çabalayan biri gibi doktorun karısı da yüzünü bir o yana, bir bu yana çevirmiştir. Başkalarının acısı, ona da acı vermeye başlamıştır ve sanki onu körlükten uzak tutan tek şey bu duygudur. Tolstoy'un "...yaşama, ölümün ortadan kaldıramayacağı bir anlam yüklemek." ifadesi bu noktada daha bir anlamlıdır. (Tolstoy, 2017: 78)

Yazar, ateist bir düşünceye sahiptir. Bu yüzden eserinde kötülük problemini, dini kurum ve dindarlar üzerinden ele aldığı görülmektedir. İnsanın zafiyetlerini konu edinerek bunların dinler tarafından kullanıldığına inanmakta ve kiliseden hareketle kurumsallaşmış dinlere karşı eleştirel duruşunu açıkça ifade etmektedir.

Eserde doktorun karısı, dışarıya çıktıklarında tüm insanların kör olduğu gerçeğiyle yüzleşmiştir. Ahlaki körlükler de bir o kadar artmıştır.

Doktorun karısı ve beraberindekiler açlığın şiddetiyle güçsüzleşip kiliseye sığındıklarında, doktorun karısı gördüğü resim ve heykellerin durumu karşısında şaşkınlığını gizleyememiştir. Kitapta tanrısallığı temsil eden pek çok heykel ve resim betimlenmektedir. Pek çoğunun gözleri beyaz bir perdeyle örtülmüştür. Bu duruma ilişkin varsayımlardan biri, kilise papazının resimlerin gözlerini beyaz bezle bağladığıdır. İlk kör olan kişi ve onun karısı varsayımı yorumlayarak, tanrısallığın gözlerini bağlayan ve bunu yaparak adeta tanrıyı tüm ahlaki körlüklere karşı kör bırakan kişi olarak düşündükleri papazı saygısızlıkla suçlamaktadırlar. Kilisenin bir üyesi, “rahibin yaptığını düşünüyorsunuz ama ben onu gayet iyi tanırım o böyle bir şey yapmaz.” dese bile (Saramago, 2017) bu yorum, dini grup lideri karşısında grup üyelerinin tutumunu yansıtmaktadır. Sosyal psikologlara göre, gruba aidiyet taşıyan kişilerin zihinlerinde yüksek düzeyde bilişsel çelişki bulunmaktadır. Bir dini gruba olan aidiyet, özellikle dini grup liderlerinin hatasız kabul edilmesine yönelik güçlü bir tutumu beraberinde getirmekte ve böylece dini grupla ilgili her düşünceye körü körüne bir bağlılık içerisine girildiği yapılan araştırmalarda açıkça görülmektedir. (Aronson vd., 2012: 346) Saramago’ya göre din adamları veya dini gruplar/kurumlar kendi körlüklerini gizlemek için tanrıyı kör etmişlerdir. Çünkü tanrıyı körleştiren din adamı ya da dini grup insanları da körleştirmektedir. Saramago, din felsefesinde kötülük problemi olarak ifade edilen konuya ilişkin, tanrının insanları kör edip kötülüğe izin verdiğini ve böylece kötülüğe izin vererek aslında kör olanın tanrı olduğunu ifade etmektedir. Bu ifadeler aynı zamanda yazarın tanrı hakkındaki umutsuz ve kötümser tavrını da ortaya koymaktadır.

“Bizi yalnızca Tanrı görüyor dedi ilk körün karısı, yaşadığı üzüntülere çektiği sıkıntılara rağmen Tanrı’nın kör olmadığını hâlâ inançlıydı, doktorun karısının bu sözlere karşılığı, Tanrı bile görmüyor oldu.” (Saramago, 2017: 282) Saramago, dünya üzerindeki kötülükleri diğer bir deyişle ahlaki körlükleri kimsenin suçu olmayan “ilâhi yazgının kaçınılmaz sonucu” olarak değerlendirmiştir. (Saramago, 2017: 324) Davranışlarının gerektirdiği sorumluluğu üstlenmekten kaçınan kişi gücünü başkasına teslim etmektedir. Başkası bu anlamda kader olarak karşımıza çıkarılmıştır. Ortaya çıkan kötülüklerden dolayı bireylerin kendilerini sorumlu tutmadıkları ve böylece bütünüyle sorumluluğu tanrıya havale etmeleri eleştirilmektedir. (Peck, 2011: 40-41) Dolayısıyla burada Saramago’nun insan iradesini dışlayıcı bir tavırla kötülüklerin tamamından ilahi yazgıyı yani tanrıyı suçlamakla birlikte bu duruma fırsat veren bireyi de suçladığı görülmektedir.



Sonuç olarak eser bireysel, toplumsal ve dini kontrol mekanizmalarının etki düzeyini körlük metaforu üzerinden ele alan ve insanın bu üç olgu karşısındaki çıkmazını etkileyici bir şekilde kaleme alan distopik bir edebi türdür. Kitap yaklaşık yirmi sene önce yazılmış olmasına rağmen vermek istediği mesaj evrensel nitelik taşımaktadır. Saramago Körlük' ü yazarken karakter isimlerine yer vermemiştir. Onları, meslekleri yahut fiziksel özellikleriyle tasvir etmektedir. Kitapta yaşanan felaket, dünyaya düşen bir gök cismi, kuraklık, dünyayı sarsan büyük bir savaş değildir. İnsanların görme duyularını yitirmesi gibi daha özel bir durum betimlenmektedir. Ancak bu körlük fiziki bir körlüğü ima etse de fiziki bir durumdan kaynaklanmamaktadır. Yazarın bahsini ettiği körlük, insanların sistemli kaos çıkarılarak korku, açlık ve cinsellikle ilgili bilinçlerinin ve duygularının karıştırılması ve kışkırtılması ve bunun sonucu ortaya çıkan vicdani körlüktür. Bunun yanı sıra otoritenin var olan durumu felaket olarak kamuoyuna sunarak, kör insanları ötekileştirmek yoluyla kimliksizleştirmesidir. Çünkü kimliksizleşmenin yarattığı sahte özgürlük alanı kamusal sorumlulukların yerine getirilmesini engellemektedir. Yazarın ortaya koyduğu devlet tasavvuru bir şekliyle kendine düşman yaratmakta ve düşmanları sayesinde varlığını sürdürmektedir.

Dine yönelik bakış açısını da körlük metaforu üzerinden betimlediğini söylemek mümkündür. Saramago ateisttir ve körlük eserinde dine dair eleştirisini, dini kurum ve dindar tipler üzerinden yapmaktadır. Onun dine yönelttiği suçlamalar aslında insanın zaaflarından kaynaklanan problemlerdir. Nitekim insanlar, dini kimi zaman bir menfaat yahut sömürü aracı olarak kullanmaktadırlar. Aynı zamanda dinin müntesipleri, dini liderlere onları tanrılaştıracak kadar ileri giden ve hatasızlık atfeden yanlış bir aidiyet taşımaktadırlar. Ancak dinin bu şekilde istismara açık kullanılması, sorunun kaynağını dine değil dini kullanan dindarlara yüklemek gerektiğini göstermektedir. Dindar kimseler tutumlarının merkezine tanrıyı koymadıkları sürece kutsala yönelik bağlılık kutsal olmayan başka kimselere irca edilmektedir. Bu yüzden yazarın tespitlerine tamamen yanlıştır ya da dinden uzaktır diyemsek de yazarın dine yönelik suçlayıcı tutumu, konu ile ilgili objektif olmayan bakış açısından kaynaklanmaktadır, diyebiliriz. Ayrıca Saramago' nun yaşanan ahlaki kötülöklere yönelik tamamen tanrıyı suçlayıcı tavır içinde olması, insan iradesini dışlayıcı bir tutum olmaktadır. Bu anlamda yazarın dini kapsamda irade, tanrı, özgürlük, kötülük alanlarına yönelik şahsi kanaatlerinin, zemini sağlam olmayan eleştiriler olduğu düşünülmektedir.

Son olarak Saramago, yaşamın anlamını sorgulattır bir biçimde farkındalığa ve sorumluluğa dair değerlendirmelerde bulunur. Görmek, bizim farkında olmadan sürekli yaptığımız bir eylemdir. Ancak yazara göre çevresinde olup bitenlere karşı sorumsuzca davranan ve kafalarını

o yönden başka bir tarafa çeviren bireyler bir çeşit körlüğe tutulmuştur. Yazar Nobel Edebiyat Ödülü konuşmasında bu kişisel sorumluluğa şu ifadelerle ışık tutmaktadır: “Haklarımızı talep ederkenki heyecanımızı aynı şekilde görevlerimizin sorumluluğunu alırken de taşımamızdır. Bu sayede dünya daha iyi bir yer haline gelebilir.(NP, 1998)

KAYNAKÇA

Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2012). *Sosyal psikoloji* Çev. O.Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çelik, E. (2015). Distopik Romanlarda Toplumsal Kurgu. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 17/1, 57-79.

Çiftçi, O. Z. (2016). *Tanrı yla Kavgalı Adam José Saramago da Tanrı Din ve İnsan*. Konya: Çizgi Yayınevi.

Frankl, V. E. (2016). *İnsanın Anlam Arayışı*.Çev. S. Budak. İstanbul: Okuyan Us.

Golding, W. (2019). *Sineklerin Tanrısı* Çev. M.Urgan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hopkinson, A. (2010). José Saramago Obituary. *The Guardian News*. Erişim Tarihi: 29.11.2019
<https://www.theguardian.com/books/2010/jun/18/jose-saramago-obituary>

Kahveci, K. A. (2012). J.J.Rousseau’da Ahlaki Vicdan Ve Değeri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12/1, 205-213.

NP, T. N. P. I. L. (1998, Ekim 10). *José Saramago – Banquet speech*. Program adı: Switzerland. Erişim Tarihi: 20.11.2019
<https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1998/saramago/25340-jose-saramago-banquet-speech-1998/>

Peck, M. S. (2011). *Az seçilen yol: Sevginin, Geleneksel Değerlerin Ve Ruhsal Tekamülün Psikolojisine Yeni Bir Bakış*. Çev. Semra Ayanbaşı. İstanbul: Akaşa Yayınları.

Petras, J. (2010). Palestine: The Final Solution and Jose Saramago. İçinde W. A. Cook (Ed.), *The Plight of the Palestinians* (ss. 163-166). New York: Palgrave Macmillan US.

Saramago, J. (2017). *Körlük*. Çev.İşık Ergüden İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.



Tokur, B. (2014). Dindarlık Sorunu: Psikolojik Bir Tahlil . *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (41), 257-279.

Tokur, B. (2017). *Stres Ve Din*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Tolstoy, L. (2017). *İtiraflarım*. Çev. O. Yetkin. İstanbul: Kaknüs Yayınları.